

תשובת רבנו שליט"א

על ההערות

להערות כמ"ח הג' זיל.

מה שרחה כמ"ח הג' זיל, שאין ראוי מהא דא"ח (ס' קמ"ט) הנדחה על שלא רצה לקרות בהמסורת כיא כהכתיב, שהי' הנדוי משום זלזול בקבלת חז"ל אלא מפני אפקירותא שלא לשמוע לגדולי הדור, לע"ד ודאי כונת מרן המחבר בשו"ע שהביא עובדה זו, בתור חזק להדין הנאמר שם דכל תיבה שהיא קרי וכתוב הללים שמהא נכתבת כמו שהיא בתורה ונקרית בענין אחר. וע"ז מביא: ומעשה באחד שקרא כמו שהיא כתובה כ"ו ונדרהו שבא בודאי לחזק את ההלכה שצריך לקרות מצד ההללים כהקרי ומי שאינו רוצה לקרות כד"ן חייב נדוי מפני הזלזול שזלזל בהללים, וכמו שהביא בב"י בשם תשובת הרשב"א שביאר המעם איך קורין בע"פ בתורה והלא אסור לקרות שלא מן הכתב, שע"ז ח"י שבענין קריין וכתובין הללמים היא שצריך לקרות דוקא בע"פ כפי המסורת של הקרי, וע"ז מביא חזק שנדו גדולי הדור למי שלא רצה לקבל אחרי שהודיעוהו שצריך לקרות כהקרי. ואם היה הנדוי מפני כבודן של הגדולים ולא משום חומר הזלזול של המסורת של תורה שבע"פ דה"י ראוי שיביא המחבר את העובדא ביוריד בה' נדוי על כבוד הרב.

ועוד דהוי כמו מעשה לסתור דדוקא מפני שסרב על נזירתם נדוהו אבל בעצם הענין הי' מקום לומר דיכול כיא לקרות כרצונו נקרי או ככתיב. איז פשוט דכונת השו"ע הוא שמתוך חומד הדבר שהוא הללמים לקרא בע"פ ושהוא חדוש של חביבין דברי סופרים וחומר שלהם מדין, בשביל כך הקפידו, הגדולים עליו כיב, וה"ה לניד, דהוי ניכ מסורת בתורה שבע"פ ע"פ דרשת חז"ל בפי של בין עיניך.

להערות הגרצ"פ פרנק שליט"א

מביא בשם ס' ביצ דהא דכל הקורא ק"ש בלית כאילו מעיר ערות שקר תלוי בפלונתא דשווייט ולילה זמן תפלין או לאו זמית, דלמ"ד שווייט ולילה לאו זמית הוי ק"ש תדיר לנבי תפלין ונמצא שזמנה קודם תפלין ולא הוי ערות שקר. לע"ד לא נראה כן, דלא שייך לומר תדיר קודם כיא כשאין שום דין מדיני המצוה מחייב לעשות את המצוה שאינה תדירה בתחילה, אבל אם נאמר דכל הקורא ק"ש בלית הוי כמעיד ערות שקר, הרי אין המצוה של ק"ש כתיקונה עד שיניח תפלין תחילה וע"כ קיומה של המצוה

התדירה מחייב אותו להניח תפלין בתחלה כדי שיהיו כבר התפלין עליו בשעת ק"ש, ע"ז ודאי לא שייך לומר תדיר קודם, וענין זה לבד מה שהוא מוסבר בסברא, הוא ניכר מוכרח ממקור הדין דמשנת כל התדיר, שלמדנו מקרא דמלבד עולת הבוקר אישר לעולת התמיר, ולולא מקרא זה לא ידענו כלל ההדוש שתדיר קודם וכיון ששם אין שום גרעון להמצוה התדירית בשביל הקדימה שלה. הינן ציל דבכל מקום שאנו אומרים תדיר קודם הוא דוקא בכדי שיש שום גרעון בקיומה של המצוה התדירית ע"י הקדמתה ולא בכדי שחסרון הקדמת התפלין הוי גרעון במצות ק"ש בכל אופן תפלין קודמין.

וגם עיקר הדבר לומר דק"ש חשובה תדיר לגבי תפלין אם נאמר שבת ויו"ט ולילה לאו זמית, מסתברא מלתא דלא שייכא סברא זו כ"א אם נאמר שמצות תפלין מצד הדין הוא פ"א ביום ותו לא. אבל לפי פשטן של דברים ומשמעות הסוגיות והראשונים דמעיקר הדין מצות תפלין היא כל היום, איכא אפילו אם שווי"ט ולילה לאו זמית מימ' זמנ' מהובה מק"ש דלכו"ע אין זמנה אלא לשעתה. ותו דלפי פלוגתא דקמאי במנין המצות דלשיטת הרמב"ן ק"ש של ערבית וק"ש של שחרית שתי מצות הן, איכא אין ק"ש של שחרית נוהגת בלילה כמו שאין תפלין נוהג בלילה, מאי אמרת בשבתות וימים טובים דתפלין לא נהגו וק"ש נוהגת. ע"ז יש לומר בפשיטות דאדרכא ק"ש היא מועפת בזמנה גם בכל יום שהרי ק"ש של יום אינה נוהגת כ"א בזמנה דהיינו עד שלש שעות מהית לפי משמעות רוחיפ', ותפלין נוהגין כל היום, ע"כ מצדי צדדין אין מקום לסברא זו של הביצ.

ומהא דבירושלמי אמרי' בי"ש רב דתפלין קודמין לק"ש, לא שייך לצרף לספיקא דדינא כיון דבגמ' דבבלי פירשו ע"ז דשליחא הוא דעוית, ותלמודא דבבלי בתראה הוא כמש"כ הראשונים והוי כאילו נאמר ע"ז הא דרב לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר כדאיתא הרכה פעמים בש"ס, ופשוט הוא שהדין דק"ש של שחרית צריכה לתפלין עמה הוא יתר שלא תמוט לדין.

ומה שהעיר כת"ה דל"ש ערבות אדרבנן, זהו לאו מילתא דפשיטא דעקרא דמילתא הוא מדמני הערבות על תרי"ג (כמוס' סוטה ל"ז) הנהגה לדי הרמב"ם וסייעתו דלא תסור דמירי דרבנן הוי מה"ת ממש, איכא ערבות דלא תסור כוללת את כל מידי דרבנן כמו שערבותן של כל המצות היא כוללת פרטיהן ודקדוקיהן, אך י"ל שגם להחולקים על הרמב"ם וס"ל דלית במידי דרבנן ממש דהוי רק אסמכתא, פשוט הוא דנח זה של האסמכתא כשם שהוא מועיל לחייב מטעם לית לקיים את כל מידי דרבנן ה"נ הוא מועיל במדרה זו של אסמכתא להלנים אותנו בערבות דלית וכו"מ מד' הרא"ש פי"ט שמתו (סו"ט"ג) דע"פ איכא ערבות דרבנן דא' לא תימא הכי היכי מוציאה אשה את אחרים ידי חובתם במידי דרבנן ומשמע דהיה נמי דאע"פ שיצאה ידיה מוציאה כדק"ל באיש שבכל דבר של חובה אע"פ שיצא מוציא, ועיקר הדין של אע"פ שיצא מוציא הרי הוא מטעם ערבות וצ"ל דמי"מ איכא ערבות גם במידי דרבנן

אלא שלדעת הרמב"ם היא ערבות נמורה מצד לית. ולד' הרמב"ן וסייעתו, היא ערבות מכח אסמכתא דל"ת. אלא שקצת צריך באור בשלמא לד' הרמב"ן וסייעתו אפ"ל דהאסמכתא של ערבות חיילא גיב אנשי, אבל לד' הרמב"ם לפי מה שכתבנו שגם במידי דרבנן איכא ערבות של תורה, קשה, איך מפרגנים אנו את הדין שאשה שאינה בכלל ערבות מוציאה אחרים יד"ה במידי דרבנן כמו בהמ"ז ומהיכן מצאנו עבודה יחש של ערבות ביון שלדעת הרמב"ם לא מצאנו קשר של אסמכתא בכל חיוב כ"א בדבר של תורה, ואולי ס"ל להרמב"ם שגם נשים הם בכלל ערבות, ואע"פ שהמספר הוא לאנשים מ"מ הן מצטרפות בכלל ישראל אלא שאינן קובעות מספר לעצמן כדאמר' (נרכות מה"ס) דמאה נשים כתרי דמיין, ובלא"ה צ"ל דאין דהמנין דסומה (לז) מכריע כ"כ שהרי דהמספר דשישים רבוא ועוד, לא נאמר כ"א על יוצאי צבא להוציא פחות מכן כ"י ויותר מכן ס', ואיך יוכלו סבי ודדקי בכלל ערבות, א"ו שהם מצורפים אל הכלל והיה בנשים, וגרים לדעת דש"י צ"ל כיון שאינם מישראל אינם מצורפים לכלל הערבות, ונס בגרים צ"ל שדוקא לגבי דיני שמים אינם בכלל ערבות כמשיב רשיי שע לגבי פי' המאמר של קשים גרים לישראל כספחת אבל לגבי חיוב מצות בין לצאת בין להוציא גדאה שכיון שנכנסו בכלל ישראל פועל הערבות גיב עליהם ולא מצאנו בשום מקום חילוק בין גרים לישראל שלא להוציא זה את זה, גם בנשים צ"ל דסכרת מניעת הערבות פועלת רק על דברים שנשים אינן חייבות באותה המדה שאנשים חייבים בהם, אבל בדברים שחובם שוה הלא הן מוציאות את האנשים ופשוט שגיב מוציאות אע"פ שיצאו, אע"פ שכל עיקר דין זה דאע"פ שיצא מוציא הוא מטעם ערבות ועכ"פ מסתבר שאותו הקשר שמקשר אותנו לקיים כ"א כל מידי דרבנן ה"ג שמקשר אותנו בהערבות שלהם ובכלל מהכתוב בתיב ובשלו איש באהיו דילפינן מיני' איש בעון אחיו כמובא (נמסלדקין כז וזכונות לב) נראה שהוא כולל את כל האומה, לכל אישה ולכל סוגי העונות וכל מקום שהעון איננו מפורש כ"א בכלל י"ל דהכל מודים דנס מידי דרבנן כלול בו, וע"י דברי הרמב"ם (פ"ח דהלכות נתיב ס"ה) ויש להתיישב בדברי המלי"ט שם ואכמ"ל בזה,

ומשי"כ שאין לדון משום קדימה דתדיר משים שחתחיל במצוה וכה"ג אין מעבירים עהמיצ' עדיף כסוניה דזבחים (לי"ח). אי מהתם י"ל כיון דנבוא סרוש הו"ס ויין אמרינן דאעיג דכבר סרש היום לפני ביאת היין מ"מ כיון דהשתא אתא יין הוי כשחט תרוייהו איב י"ל דה"נ בניד כיון שמה שהתפלגן מנחים שלא במקום כמאן דמנחי בדיקולא דמיין וכעת יתחיל במצוה, במה שישים אותם על מקום הראוי, ומצות קיש שהוא בפיו ובלבו לעשותה הרי היא דימה ל"ן שמוכן לפני י"ל דהוי כשחט תרוייהו ואין שייך להקדים מה שדחתחיל כמצוה שסלק ידיו ממנה כיון שעשאה שלא כתיקונה, ולעולם י"ל שדבור יותר מוכן וקרוב ממעשה אפילו מעשה זוטא זה של תיקון התפלגין במקומן, עיב עיקר הטעם דנחתנין לומר שיקדים התפלגין הוא משום

דהם צריכין לתיקון המצוה של קיש כמשיב ועיב לא שייך בהם כלל האי כללא תדירה אפילו אם נניח שקיש הוי תדיר לגבי תפלין וכמש"כ. ובענין אם אין מעבירין על המצות דוחה למעלת תדיר אין ראי' כיכ מסוגיא דרי"פ כל התדיר מהא דקדים ושחטי' דייל דלעולם מעלת אין מעבירין על המצות אינה דוחה למדת תדיר ומה שמקדים להא דקדים ושחטי' אע"פ שאינו תדיר. י"ל דלאו מטעם אין מעבירין על המצות אתינן עלה. אלא דביון דקדים ושחטי' לאינו תדיר, איכ עכשו עומדין לפניו שחיטה של התדיר הריקה של האינו תדיר, ומשום הוא דזריקה חשיבה מקודש לגבי שחיטה, דעיקר הנפירה בזריקה היא תלויה ושחיטה לאו עבודה היא ומשוייה בשחט תרוייהו ביון שניהם עומדים לזריקה. תדיר קודם, כיון שאין כאן הכרעה של מקודש ולעולם אין המעם משום דאזיל לוי חיובו של אין מעבירין על המצות כדמוכח מסוגיא דיומא וכמו שהאר"ך בזה בטו"א (מגילס' ד"ס טעמא) דפשוט הוא שבכל גווי אפילו אם עבר על אין מעבירין עהמ"צ צריך הוא לשוב למצוה הראשונה.

ומשיכ כיג שלי"א מדברי הרדב"ז במניח תפלין לאחר שקיעת החמה די"ל דסבור מצוה קעביד ואע"פ שהתרו בו לא לקי' מטעם זה, אין הדבר דומה דהתם לפי מעוררו אי אפשר לו באותה שעה לקיים המצוה באופן אחר. ע"כ י"ל דסבר דמצוה קעביד, אבל בגיד כיון שהוא יודע את הדין של מקום תפלין הרי יש בידו לקיים באותה שעה את המצוה כדינה והוא מבטלה בשאט נפש איך שייך לומר ע"ז דסבור מצוה קעביד ובודאי שכיון שאינו מקיים מצות תפלין בדבר שאין בו מורה כהנהגה על המקום הראוי הוי כאינו חושש לתפלין, והוי לאו בני לשי' מג"א (סי' ל"ט סק"ג) ובודאי אינו בסוג לתיאבון דמומר לתיאבון אינו נמנע מטודה קמן וכהא דחמצין של עוברי עבירה מותר מיד מפני שהן מחליפין זה פשוט.

ובדברי הגהל אשכול, י"ל מדברי הגמ' דערכין אין ראי' מוחלטת דאפילו אם מדרבנן אמור להלוך מי"מ הוא בכלל ליתניהו בש"י דיש כח ביד הנמים לעקור דבר מהית בשוא"ת ומילא ה"א דלית' גיב בש"ה, ומדברי חז"ל בגמ' אין לנו ראי' ברורה על הציצות של מעוט שהם מה"ת, רק מדברי הרמב"ם שכתבנו גבי גימא וכיו"ב עבודתו פסולה גראה קצת שהוא מהית וגם זה אינו הכרה, די"ל דפסול דרבנן הוא, וקצת ראי' איכא מדלא כתב דמהלל עבודה וחייב פיתה כדבי שם (כפ"י מס' כלי המקדש ה"ד וס"ס) גבי חסור בגדים ויתור בגדים, ואכמיל בזה,

להערות דהגרי"מ חרל"פ שלי"א.

הלשון אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה נראה שהכוונה היא כדי שישמור את השבתות הרבות, ולא משום קיום המצוה דשבתה, ולדי' תוס' (קדושין ל"ד ד"ס מעסק) דנשים אינן מזהירות בעשה דשבתון והרי מתללין גם על נשים, במקום פק"ג, ואפילו אם נאמר כד' מניח (מ' פ"ה) דלגבי שבתות שבת דאית בה גיב כרת כו"ע מודו דמזהרין

דמוהרין בעשה מימי יש ראוי מהא דמחללין יו"ט גם לנשים דל"ב עשה
 חוץ ממה שאין כיכ יסוד לחלק לדעת התוס' בין לאו נרידא ללאו שיש
 בה כרת, בענין חובת מי' שהזמין לנשים, וקמה הדא' משבת נופה, והוי
 שפיר ק"ו במקום שיקיים עי"ז מצוות הרבה כל ימיו בקויע,

להערות הגרי"ם טוקצינסקי שליט"א.

מיש כתיב שאין ענין שח שייך לכאן, אין הכונה לדמות ענין זה
 לשח בין תפילה לתפילה להביא דא"י מזה שצריך לברך, דאין צריך עי"ז
 שום דא"י כלל, מאחר שבשעה שברך לא הי' דעתו כלל לעשות את
 המצוה כתיקונה, או יצאה הברכה מפיו לבטלה, ואח"כ כשבא לתקן להניח
 במקומו הנכון, צריך הוא בפשיטות לברך. אלא דלענין זה הובא דין דשח
 בין תפילה לתפילה דכמו דבשה בין תפילת תלוי בפלוגתא אם יברך עכ ש"ד
 שתים היינו בצרוף להניח דש"י הה"ד הבא דיברך שתים למיד שח מברך
 שתים אשיר, ואחת אליבא דמיד בשח מברך שתים אתרוייהו, ואשיר רק אחת.
 ומה שמדמה לדין אתרוג, אינו דומה כלל למי שסובר שמצות נטילה
 היא בשתי נטילות הפוך וכדרך גדילתו, שאז היתה כונתו שיעשה נ"כ נטילה
 זו וכדרך גדילתו ניכ וחלה עי"ז הברכה, וכיז שלא הפסיק בשיחה אחרת
 יצא בברכתו, אבל מי שחושב ונוהג כן במעשה שההנחה שלו על המצת
 היא מצותו, הלא לא כיון כלל להניח על מקום ההנחה ולא הי' בכונתו שום
 קשר בברכתו על פעולת המצוה כהלכה, ועתה כשהודיעוהו אח"כ את הדין,
 שפיר אמרי' שצריך אז לברך כדין על הש"ר לכ"ח כדא"ל אחת או שתים.

כ"ה

לידירי הרה"ג מו"ל הח"פ שליט"א

הגני מסכים לצרף את ההערות של ידיני הרבנים
 הגאונים שליט"א אל הסה"ק ח"פ ויוכל לצרף הערות
 אחרות שרשמתי בזה בחפזון על ד"ק לחבת הקודש
 בקצרה מפני המרדה המרובה, אח"כ ראיתי שבקצת
 דברים כיון גם כת"ר לדעתי ונהניתי מיושר אמריו,
 והגני בזה ידירו רוש"ת באה"ר

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

תקונים

תקון	דף ע' ש' מעות	תקון	דף ע' ש' מעות
ועוד	סד א א וועד	והעמיד	מו והעמוד
ע"ש וכה"ק גם	" ד ע"ש	והגזר	ל ותתגזר
הרדכין וע"ש		מנוחני	ז ומנוחתנו
רמז ממשכ"ל		והגה"ם	ה והגמ"י
ע"ש, וע"י כב"י	" ב ז ע"ש	שבת ד	לג שבת יור
(ס"ס רנב) וכ"ה		כאיסורא, וכ"כ	לד כאיסורא
ומ"ז שם ויל"ה		הרימב"א יומא ו"ט	
הקפידו	י הפקידו	עיניך	יח עיניכם
רמז	ב רכט	יותר	ם ותר
מהר"ם	" מהר"א	וראו	ב ראו
	כ הטאת	כוונתה	ג וכוונתה
שבת וכוונתם	[ואולי צ"ל שבת וכוונתם	ובהגות	ה ובהגות
לידי תיוב	לידי תיוב	לבי תפלון,	יט לב: תפלון
כהכא [בת' הב']	ב לא בהכי	שרשי	א למ שרשי
וח' עה"ת האי		ומינה	" כג ומנא
וס"ל שהוא מצד		המתיחסות	ב י המתרחשות
החובה להכניס		השכל	א ל השם
למצות ויל"ל,		ומי שישים	ב ז ומישישים
לאחר, ועמ"ש	ע יד לאחר	"מח"	י כמ "הס"
בא"ב התומם סיד		התורה	י לה הותרה
ע"ד מכירי כהונה		סב	ב ו פב
ויל"ע בזמן הבעוד		תכלית	א כב הכלית
וכדי תוס' (ר"ה ז)		יעיקו	י ז יעמיקו
ועמ"ש בפו"א		ניכר	ב ז ניכ
ועוד, וסרה בזה	עב ז ועוד	הגנוזה בכלל	א א בכלל
חמיהת היפ"ע		סודרו רשימת	ב ו סודר ורשימת
(ברוכה) על הגר"א		החושים	י כט הראשים
הר"ן, וצ"ע ע"ד	עד כז הר"ן	זכירה	ה זכורה
מהר"ק בריש גיטין		התמורה	" כב התארה
וקי"ל רק לפרש"י		שם וכה"ק	א יח שם
בהס"ד ולומר שגם		עניות וע"י נעקר	א עניות
במסקנה ס"ל כן		העולם לא בעניות	ב א העולם
ומבעליהן פלגאן השכר		כלל וע"י בשו"ע	נד כלל
דמצו"ע ועל בניהן		מהגרש ז וע"י שלי"א	
הקטנים היא מצו"ע		אחת [והיה יותר	א כד אחת
ממעם הנוד ולשיטתו		שלא בקביעות]	
או"ל בריש חגיגה		גופא	" כח גופי
ויל"ה אבל ק' החכם		דהכא	" לו דהכ
שם בלא"ה א"נ ואכמ"ל		שבע"י	ה שובע"י
	עז א יח בשומע	לכתחלה	ה לכתחלם
	ס ב ב שם	לעולא	ג לעולה
	פא " ג הב"ח	בכשרותם, ע"ז	י בכשרותם
	פר " ב מזה	העירני רבנו	
	פ"א ס"א מה"ג	הגדול שלימ"א	
	פ"א " כח הו"ה	מסנהי כו: סברי	
		מצוה כו' ויל"ה	